

УДК: 338.1.(072)

ИҚТИСОДИЁТДАГИ ДАВЛАТ ИШТИРОКИНИ ҚИСҚАРТИРИШ ВА ХУСУСИЙЛАШТИРИШ ТЕНДЕНЦИЯСИ ҲОЛАТИ ТАҲЛИЛИ

Маматов Баҳромжон Шавкатович -Ўзбекистан Республикаси Банк-молия академияси "Инвестициялар ва молия бозори" кафедраси доценти, и.ф.ф.д. PhD,
Маматова Севара Илҳом қизи -Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети талабаси

АНАЛИЗ ТЕНДЕНЦИИ СОКРАЩЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО УЧАСТИЯ И ПРИВАТИЗАЦИИ В ЭКОНОМИКЕ

Маматов Баҳромжон Шавкат угли- доцент кафедры "Инвестиции и финансовые рынки" Банковско-финансовая академия Республики Узбекистан, доктора философии (PhD) по экономическим наукам
Маматова Севара Илхом кизи - студентка Узбекского Государственного университета мировых языков

ANALYSIS OF THE TREND OF REDUCTION OF STATE PARTICIPATION IN THE ECONOMY AND PRIVATIZATION

Mamatov Bahromjon Shavkat ugli - associate professor of the department "investments and financial market" of academy of banking and finance of therepublic of Uzbekistan doctor of philosophy (PhD) on economic sciences

Mamatova Sevара Ikhom kizi - student of Uzbekistan State University of World Languages

Аннотация. Мақолада маҳаллий ва хорижий олимларнинг мавзуга доир илмий қарашлари шунингдек, давлат мулкани хусусийлаштиришнинг институционал асослари ва тенденциялари тадқиқ қилинган, давлат мулкани хусусийлаштиришга инвесторларни жалб қилишнинг амалдаги механизмини баҳолаш орқали мавжуд муаммолар тизимлаштирилган ҳолда хусусий капиал жалб қилиш орқали давлат активларини самарадорлигини ошириш йўллари бўйича илмий хулосалар асосланган.

Калит сўзлар: Акция, акцияларни оммавий жойлаштириш амалиёти, капитал жалб қилиш, давлат иштирокидаги корхоналар, давлат активларини хусусийлаштириш, фонд бозори.

Аннотация. В данной статье обоснованы научные взгляды отечественных и зарубежных ученых на данную тему, а также институциональные основы и тенденции приватизации государственного имущества, систематизированы существующие проблемы путем оценки фактического механизма привлечения инвесторов к приватизации государственной собственности, и сделаны научные выводы о путях повышения эффективности использования государственных активов за счет привлечения частного капитала.

Ключевые слова: Акции, практика публичного размещения акций, привлечение капитала, государственные предприятия, приватизация государственного имущества, фондовый рынок.

Annotation. This article defines the scientific views of domestic and foreign scientists on this topic, as well as the institutional framework and trends in the privatization of state property, systematizes the existing problems by assessing the actual mechanism for attracting investors to the privatization of state property, and scientific conclusions on ways to increase the efficiency of using state assets for attraction of private capital.

Key words: Shares, initial public offerings, capital attracting, state enterprises, privatization of state property, stock market.

1. КИРИШ

Хусусий секторнинг мавжуд бўлиши бозорда молиявий рағбат учун рақобат шаклланишини таъминласа, давлат сектори кўпчилик ҳолларда иқтисодий мақсадларга эришишни ўзининг бош мақсади сифатида кўрмайди. Бошқача қилиб айтадиган бўлсак,

давлат сектори ишлаб чиқаришни максимал даражада ошириш ва ресурсларни самарали тарзда тақсимлаш учун етарли даражадаги юқори мотивация эга бўлмайди, бу эса ҳукуматнинг кўп харажатли, кам даромадли корхоналарни бошқаришга сабаб бўлади. Хусусийлаштириш тўғридан-тўғри иқтисодий

мақсадларнинг сиёсий мақсадлардан устун бўлишига йўналтирилади, бу бозор иқтисодиётини ривожлантиришга олиб келади. Хусусийлаштириш орқали ҳукуматнинг иқтисодиётдаги ўрни қисқаради, шунинг учун ҳукуматнинг иқтисодиётга салбий таъсир кўрсатиши эҳтимоли камроқ бўлади.

Давлат тасарруфидан чиқариш давлатга иқтисодий муносабатларда фаол иштирок этиш имконини берадиган иқтисодий механизмлардир. Хусусийлаштириш ва давлат тасарруфидан чиқаришнинг асосий омили мулкни бошқариш самарадорлиги ҳисобланади.

Хусусийлаштиришни Ўзбекистонда доим иқтисодий ислохотларнинг асосий йўналиши сифатида қараб келинган. Шу билан бирга, бошқа давлатлардан фарқли ўлароқ хусусийлаштиришнинг тартибсиз ва бирданга амалга ошириши усулларидадан воз кечилган.

Ўзбекистон МДХ давлатлари ичида биринчи бўлиб 1990 йили “Мулк тўғрисида” [1] ги қонунни қабул қилди ва қонуний тарзда шахсий мулк тушунчасини қонунан муомалага киритилди.

“Ўзбекистон Республикасида хусусийлаштириш босқичлари ҳукумат томонидан “оддийдан мураккаб сари” қондаси бўйича белгиланган тартибда амалга оширилган” [2]. Хусусийлаштириш натижасида, ҳеч бўлмаганда, икки асосий вазифани ҳал этишдан иборат бўлиши керак эди.

Биринчидан, давлат мулки ўзининг ҳақиқий эгасини топади. Амалга оширилаётган иқтисодий ислохотларнинг асосий маъноси ҳам мулкни ҳақиқий эгалари қўлига топшириш, тадбиркорлик фаолияти учун уларга кенг имкониятлар беришдан иборатдир. Давлат мулки янги мулкдорларга бепул эмас, балки уни сотиб олиш йўли билан берилди. Бу реал қийматга эга бўлган нарсаларнигина чинакамига кадрлашлари ва тежаб-тергашлари билан боғлиқ психологик омил билан шарт қилиб қўйилади. Шунинг учун Ўзбекистон хусусийлаштириш асосини

пуллик қоидаларга кўра ташкил этди. Шу муносабат билан корхоналарни хусусийлаштиришда акциядорлик жамиятларига айлантириш, иншоотларни танлов ва кимошди савдоси орқали сотиш сингари усуллардан кенг қўламда фойдаланилди.

Иккинчидан, хусусийлаштириш бозор иқтисодиётида шароитида турли мулкчиликка асосланган иқтисодиётни шакллантиришда ва рақобатни рағбатлантириш ҳисобига турли маҳсулот ишлаб чиқарувчи муҳитни вужудга келтирди. Ўзбекистонда иқтисодиётни ислох қилиш асосан бир ёки бир хил хизматлар кўрсатувчи, бироқ мулкчиликнинг давлат, жамоа, хусусий ва бошқа усулларида асосланган кўпдан кўп корхоналарни ташкил этиш йўли билан алоҳида ишлаб чиқаришлар ва бутун фаолият соҳаларининг яқка ҳукмронлигини бартараф этишда намоён бўлади.

2. МАВЗУГА ОИД АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ

Жаҳон амалиётида, иқтисодиётнинг истиқболли ва юқори технологияларга асосланган тармоқларидаги давлат корхоналарини хусусийлаштириш механизмларини такомиллаштириш борасида кўплаб илмий тадқиқот ишлари амалга ошириб келинмоқда. Ушбу тадқиқотларда жаҳон инвестициялар бозорларига кучли интеграциялашувни тامينлаш, хорижий инвестицион банклар ва фондлар билан инвестициявий йўналишда ҳамкорликни ривожлантириш, ҳамда халқаро фонд бозорларидан мамлакатга портфел инвестицияларни жалб қилишни ривожлантириш муаммолари ва давлат активларини хусусийлаштиришнинг афзалликлари белгилаб берилган.

Эллиот ва Склар томонидан нашр этилган илмий ишларида, хусусий корхоналар давлат корхоналарига қараганда самаралироқ, чунки хўжалик юритиши жиҳатидан тежамли, меҳнат унумдорлиги юқори ва қонунчилик чекловлари кам бўлади деган назария илгари сурилган. Хусусийлаштириш тарафдори бўлган Савас хусусийлаштириш-

нинг турли хил усулларида тўғри фойдаланишни намойиш этувчи хусусийлаштириш назарияси, амалиётини ва хизматларни алтернатив равишда тақдим этиш механизмларини тавсифлайди [3].

Бозор иқтисодиётидаги давлатнинг институционал ёндошувдаги ролини ўрганишда Ж.Стиглицнинг хизматлари катта аҳамиятга эга бўлиб, унда «бозор камчиликлари»ни аниқлаган иқтисодиётнинг давлатдаги тутиш мотивлари ўрганилган [4].

Марказий Осиё мамлакатлари орасида давлат корхоналари орқали хорижий инвестицияларни жалб қилиш Тожикистонлик олим Р.Б. Бердиев томонидан ўрганилган бўлиб, Р.Б. Бердиев фонд бозорлари ривожланмаганлигини давлат улуши мавжуд корхоналарга хорижий инвесторларни жалб қилишда асосий тўсқинлик қилувчи фактор сифатида кўради [5].

Маҳаллий олимларимиздан М.Б.Хамидулин давлат улуши мавжуд акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарувнинг замонавий стандартларини жорий қилишда

юзага келаётган муаммолар юзасидан илмий изланишлар олиб борган [6].

С.Э. Элмирзаев [7] томонидан тижорат банкларида давлат улуши ва молиявий самардорлик кўрсаткичлари ўзаро таъсири ўрганилган бўлиб, республикамиздаги тижорат банклари томонидан IPO амалиётлари орқали самардорликни ошириш йўллари тўғрисида илмий хулосалар келтирилган

3. ТАДҚИҚОТ МЕТОДОЛОГИЯСИ

Иқтисодиётдаги давлат иштирокини қисқартириш ва хусусийлаштириш масалаларини тадқиқ қилиш жараёнида миқдор ва сифат, индукция ва дедукция, макрон ва замон, таҳлил ва синтез, мантиқий таҳлил каби услублар ва ёндашувлардан фойдаланилди.

4. ТАҲЛИЛ ВА НАТИЖАЛАР

Ўзинининг ўзига хослиги билан бошқа МДХ мамлакатларида амалга оширилган хусусийлаштириш жараёнидан ажралиб турадиган Ўзбекистон Республикасида амалга оширилган хусусийлаштириш амалиётини биз уч босқичга бўлишимиз мумкин (1-жадвал).

1-жадвал

Ўзбекистонда амалга оширилган хусусийлаштириш босқичлари⁴.

Йиллар	Амалга оширилган чора тадбирлар	Хусусийлаштирилган тармоқлар
1992-1993	1-босқич хусусийлаштириш. Барча уй-жой хўжаликлари хусусийлаштирилди. Қишлоқ жойлардаги ҳар бир оилалар учун томорқа ерлар ажратилди	Кичик ва ўрта савдо корхоналари, маиший хизмат кўрсатиш ва маҳаллий ишлаб чиқариш.
1994-1998	2- босқич хусусийлаштириш. 1000 та йирик ва ўрта бизнес вакиллари акциядорлик жамиятларига айлантирилди. Шунингдек кичик ва ўрта бизнес корхоналари хусусий секторга ўтказиш яқунланди.	Саноат, транспорт, алоқа, қишлоқ хўжалик комплекси, ижтимоий соҳа
1998 ҳозирги вақтга қадар	3- яқунловчи босқич хусусийлаштириш. Олий Мажлис ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан хусусийлаштирилмайдиган давлат объектлари аниқланди. Хусусийлаштирилмайдиган объектлардан бошқа барча объектлар хусусийлаштириш ва давлат тасарруфидан чиқаришга йўналтирилди.	

⁴ Муаллиф ишланмаси.

Биринчи босқичда (1992-1993) “Кичик” хусусийлаштириш номини олиб, хусусий секторга давлат турар-жой фонди, кичик ва ўрта бўғиндаги савдо, хизматлар, маҳаллий, енгил, озиқ-овқат саноати, автомашина транспорти ва қурилиш тизими ташкилотлари ўтказилди.

Вазирлар Маҳкамасининг 1992 йил 23 сентябрдаги қарори билан Ўзбекистонда кичик хусусийлаштириш бошланди. Натижада мамлакатдаги 53902 иншоот янги мулк шаклини касб этдилди.

Улардан: 10638 тасини – савдо; 12561 тасини – маиший хизмат кўрсатиш; 24316 тасини – матбуот кооперацияси; 4753 тасини – тайёрлов соҳаси иншоотлари ташкил этди.

Ушбу ислохотлар натижасида Ўзбекистонда дўконлар, ошхоналар, қахвахоналар, сартарошхоналар, матбуот жамиятлари хусусийлаштирилмаган бирорта ҳам вилоят, шаҳар, туман қолмаган эди.

Иккинчи босқичда (1994-1995 йиллар) оммавий хусусийлаштириш амалга оширилди, бу босқичда енгил, озиқ-овқат, фармацевтика саноатини, тайёрлов шаҳобчаларини, қурилиш, транспорт, алоқа корхоналарини, шунингдек саноатнинг баъзи тармоқларини хусусий сектор тасарруфига ўтказилди.

Шуни таъкидлаб ўтиш аҳамиятга моликки, оммавий хусусийлаштириш дастурида 1994 йилида 5127 иншооти давлат тасарруфидан чиқаришни кўзда тутган бўлсада, амалда 9744 та корхона хусусийлаштирилди. Давлат мулкани сотиб олиш истагини билдирган хусусий сектор вакилларининг хоҳишига кўра кўпгина кичик ва ўрта кичик ва ўрта корхоналар дастурдан ташқари хусусийлаштирилди.

Учинчи босқич 1998 йилда бошланган бўлиб бу давр акциядорлик жамиятларида, давлат ташкилотларида хусусий мулкдорлар юзага келиши билан ифодаланади. Хусусийлаштиришнинг натижаси сифатида мамлакатда ўзига 2 миллион акциядорлар ва хусусийлаштирилган ташкилотларнинг улу-

ши эгалари, 3 миллион шахсий хўжалик эгалари, 85 минг хусусий ва кичик ташкилот эгалари, 14 минг кўчмас мулк объектлари эгаларини қамраб олган мулкдорлар синфи юзага келди. Бу вақтда саноат соҳаларида, ёрдамчи ёқилғи-қувват комплекслари, кимё, металлургия ва машинасозлик соҳаларида акциядорлик жамиятлари шакллланган эди.

1990 йилларда бошланган давлат мулкани хусусийлаштириш жараёни Ўзбекистон иқтисодиётига замонавий технологияларни, янгича бошқарув услубларини, чет эл инвестициясини ва катта миқдордаги экспорт учун буюртмаларни, янги турдаги маҳсулот турларини, электротехник ишланмаларни кириб келишига имкон яратди.

Мустақилликнинг дастлабки йилларида ўтказилган ислохотларга қарамасдан бошқа собиқ иттифоқ мамлакатлари каби Ўзбекистон ҳам саноат ва ишлаб чиқариш кўламининг пасайишини бошдан кечирган. Барча собиқ иттифоқ мамлакатларида бўлгани каби Ўзбекистонда ҳам бирор бир товарни ишлаб чиқариш учун бошқа иттифоқдош республикадаги корхоналардан маҳсулот етказиб бериш таълаб қилинар эди. Бироқ, республикада амалга оширилган иқтисодий ислохотлар 1995 йилга келиб, саноат ишлаб чиқаришининг умумий ҳажмини 1990 йил даражасига қайтаришга имкон берди. Ўзбекистоннинг геоиқтисодий хусусиятларини тўлиқ ҳисобга олган ҳолда танлаган иқтисодий ислохотлар стратегияси ўтиш даврининг қийинчиликларини енгиллаштирди ва ялпи ички маҳсулотнинг кескин пасайиб кетишини олдини олишни таъминлади. Бунга асосан давлат секторининг хусусийлаштиришга йўналтирилганлиги ва айрим тармоқлардаги мисли кўринмаган ўсиш туфайли эришилди. Нефт, газ, рангли ва қимматбаҳо металллардан фойдаланиш, нефтгаз ва тоғ-кон саноатини ривожлантириш бўйича лойиҳалар муваффақиятли амалга оширилди. Мамлакатда илгари ишлаб чиқарилмаган маҳсулотлар (автомобиллар, теле-

визорлар, бошқа электроника) ишлаб чиқариш йўлга қўйилди.

Агар 1992-1994 йилларда МДХнинг аксарият мамлакатларида инвестиция инқирози давом этган бўлса, бу муддат мобайнида Ўзбекистонда капитал қўйилмалар, айниқса жадал суръатлар билан қурилаётган қурилишнинг улуши барқарор ўсиб борди ва қурилишнинг умумий ҳажмида уй-жой қурилиши катта улушни эгаллади. Ўзбекистонда пахтани ягона монополь маҳсулот сифатида қараш тўхтатилди, лекин энг муҳим стратегик маҳсулот бўлиб қолаверди, чунки пахта экспорти хорижий валютани мамлакатга оқимининг асосий воситаси бўлиб ҳисобланарди. 1996 йилда Ўзбекистонда валюта тушумининг 75 фоизини пахта экспорти ҳисобига шакллантирилди. Узоқ муддат мобайнида Ўзбекистон пахта экспорти бўйича дунёда иккинчи ва уни етиштириш бўйича бешинчи ўринни эгаллаб турган. Фақатгина 2020 йилга келибгина Ўзбекис-

тонда пахта хом ашёсини етиштириш бўйича давлат буюртмаси бекор қилинди.

Ўзбекистонда хусусийлаштириш тенденцияларини таҳлил қилар эканмиз, Ўзбекистон мустақилликнинг дастлабки йилларида бу борада ниҳоятда оқилона иш олиб борганлигининг гувоҳи бўламиз. Мамлакатда кичик ва ўрта бизнесни давлат тасарруфидан чиқариш, самарали амалга оширилиб мамлакатда аҳоли фаровонлигини таъминлашга ўзининг ҳиссасини қўшганлигини биз кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ЯИМдаги улушида (2017 йил натижаларига кўра 53.3 %) кўришимиз мумкин.

Ўзбекистон Республикасида давлат мулкани хусусийлаштириш жараёни қай қўламда амалга оширилаётганлиги учун 2013-2022 йилларда хусусийлаштирилган корхона ва объектлар сони ва давлат активларини сотишдан тушган тушум таҳлилинини амалга оширдик (2-жадвал).

2-жадвал

2013-2022 йилларда Ўзбекистонда давлат мулкани хусусийлаштириш бўйича асосий кўрсаткичлар⁵

Йиллар	Хусусийлаштирилган корхона ва объектлар сони		Давлат активларини сотишдан тушган тушум	
	Бирлик	Ўзгариши %	млрд.сум	ўзгариши %
2013	82	-1%	44,1	37%
2014	288	251%	88,2	100%
2015	848	194%	103,2	17%
2016	609	-28%	164,8	60%
2017	542	-11%	228,3	39%
2018	832	54%	223,1	-2%
2019	842	1%	480,1	115%
2020	837	-1%	456,3	-5%
2021	750	-10%	3809,4	735%
2022	515	-31%	6651,0	75%
Жами	6 145		12 248,5	

⁵Давлат активларини бошқариш агентлигининг маълумотлари асосида муаллиф томонидан тайёрланди

Республикамизда 2010-2022 йилларда давлат мулкани хусусийлаштириш бўйича асосий кўрсаткичларга эътибор қаратар эканмиз, 10 йиллик муддат мобайнида 6145 та давлатга қарашли корхона ва объектлар, 12 триллион 248 миллиард 500 миллион сўм маблағ эвазига хусусий сектор тасарруфига ўтказилган. Корхона ва объектлар хусусийлаштирилишини йиллар кесимида 2014 ва 2015 йилларда жадал суратларда олиб 2016 ва 2017 йилларда бироз пасайиш тенденциясига эга бўлганлигини кўрамыз. Аммо 2018 ва 2019 йилларда бу хусусийлаштирилган корхона ва объектлар сони ва уларни сотишдан тушган тушум миқдори ўсган. 2022-йил мобайнида мамлакатимиз 515 та корхона ва объектлар хусусийлаштирилган бўлиб, 2021 йилга нисбатан 31 % га хусусийлаштириш сурати пасайган, уларни сотишдан тушган тушум 6 триллион 651 млрд ни ташкил этиб 2021 йилга нисбатан 75 % га ўсган. Республикамизда хусусийлаштириш амалиётини ҳудудлар кесимида таҳлил қиладиган бўлсак, биз ҳудудларда хусусийлашти-

рилаётган объектлари сони тенг ўзгаришда қайд этилмаётганлигига гувоҳ бўламиз (3-жадвал).

3-жадвалда келтирилган маълумотларидан кўриш мумкинки, 2022 йил мобайнида 515 та корхона ва объектлар хусусийлаштирилган бўлиб, энг кўп миқдорда хусусийлаштирилган объектлар Хоразм вилоятига тўғри келади – 81 та объект (Республика бўйлаб хусусийлаштирилган жами объектларга нисбатан 15,7 %), Фарғона вилояти– 74 та объект(14,4%), Самарканд вилояти – 49 та объект (9,5 %), Андижон вилояти – 46 та объект (8,9 %), Наманган вилояти – 42 та объект (8,2 %). Бироқ хусусийлаштирилган объектлар сони республикада жами хусусийлаштирилган объектларнинг 6,6 % ни ташкил қилишига қарамасдан Тошкент шаҳрида хусусийлаштирилган 34 та объектларни сотишдан 1 триллион 222 млрд сўмдан кўпроқ пул маблағлари тушган бўлиб республикада жами тушган пул маблағларининг 62,1 % ни ташкил қилади.

3-жадвал

Давлат мулкани хусусийлаштириш бўйича асосий кўрсаткичлари ҳудудлар кесимида (2022 йил маълумотлари)⁶.

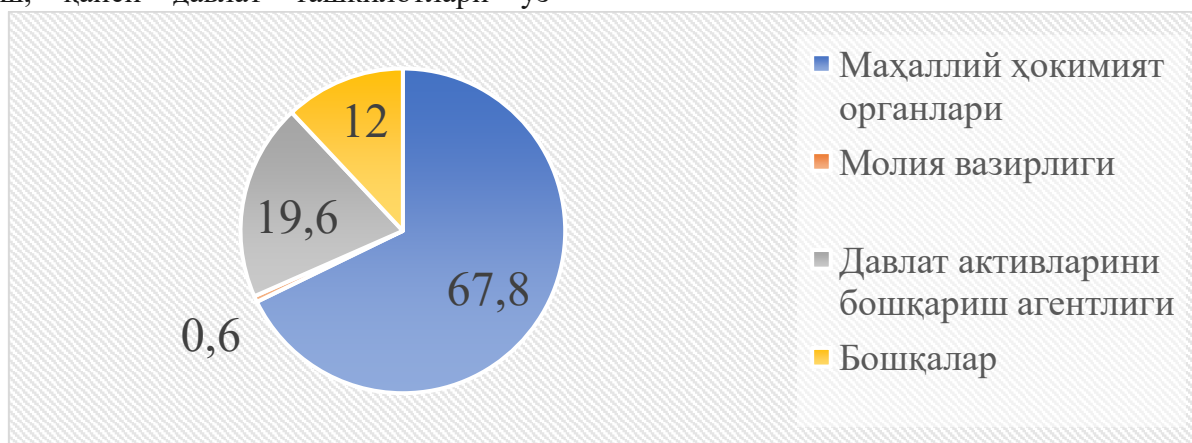
Ҳудудлар		Хусусийлаштирилган корхона ва объектлар сони		Давлат активларини сотишдан тушган тушум	
		Бирлик	Жамига нисбатан %	млн.сум	Жами %
Ўзбекистан Республикаси		515	100	6 651,00	100
1.	Каракалпақстан Республикаси	26	5,1	48,30	0,7
2.	Андижан	46	8,9	48,70	0,7
3.	Бухаро	18	3,5	83,60	1,3
4.	Жизах	21	4,1	18,60	0,3
5.	Кашкадарё	29	5,6	55,10	0,8
6.	Навоий	19	3,7	48,80	0,7
7.	Наманган	42	8,2	24,90	0,4
8.	Самарканд	49	9,5	93,20	1,4
9.	Сурхандарё	32	6,2	34,70	0,5
10.	Сирдарё	11	2,1	8,60	8,6

⁶ Муаллиф ишланмаси.

11.	Тошкент	33	6,4	125,00	1,9
12.	Фарғона	74	14,4	70,10	1,1
13.	Хоразм	81	15,7	87,30	1,3
14.	Тошкент шаҳри	34	6,6	1 222,00	18,4

Шунингдек давлат активларининг хусусийлаштириш жараёни таҳлилини вазирликлар ва идоралар кесимида ўрганиб чиқиш, қайси давлат ташкилотлари ўз

тасарруфида бўлган мулкни хусусий сектор таъсарруфига ўтказиётганлиги тўғрисида маълумот беради.

4-расм. Давлат мулкни хусусийлаштириш тузилмаси, вазирликлар ва идоралар кесимида (2022 йил маълумотлари (% ҳисобида))⁷.

Хусусийлаштирилган давлат мулки объектлари таркибида энг кўп улуш маҳаллий ҳокимиятларга тўғри келиб республика бўйича жами хусусийлаштирилган объектларнинг 67,8 %, Давлат активларини бошқариш агентлиги – 19,6 %, Молия вазирлиги 0,6 % ва 12,0 % бошқа вазирлик ва идоралар ҳиссасига тўғри келади.

2022 йилнинг январь-декабрида давлат мулкни сотишдан тушган тушумлар 223,0 млрд. сўмни ташкил қилди. Ҳудудий кесимда давлат мулкни хусусийлаштиришдан келиб тушган тушумларнинг энг катта қисми Тошкент шаҳри – (66,2 %), Наманган вилояти (6,2 %), Тошкент вилояти (5,5 %), Фарғона вилояти (3,6 %), Самарқанд вилояти (3,5 %), Бухоро вилояти (2,5 %)га тўғри келмоқда. Ўзбекистонда хусусийлаштириш борасида амалга оширилатган ишлар хусу-

сида юқорида кўплаб таҳлиллар олиб бордик.

Таҳлилларимиздан бизга маълумки хусусийлаштиришнинг бу руҳда амалга оширилиши иқтисодиётда давлат иштироки етакчи ўринни сақлаб қолишига чек қўёлмайди.

5. ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР

Бугунги кунда Ўзбекистонда хусусийлаштириш ҳамда бирламчи ва иккиламчи оммавий таклифни (IPO/SPO) амалга ошириш тизими халқаро стандартларга тўла жавоб бера олмаслиги ва уни такомиллаштириш зарурати мавжуд бўлиб оқибатда сўнги 5 йил давомида республикада атиги 4 та IPO/SPO ўтказилган. Ривожланган хорижий давлатларнинг илғор тажрибасини ўрганган ҳолда тажриба (эксперимент) тариқасида алоҳида шартлар асосида акциядорлик жамиятлари акцияларини бирламчи

⁷Давлат активларини бошқариш агентлигининг маълумотлари асосида муаллиф томонидан тайёрланди.

(IPO) va iккиламчи (SPO) оммавий таклиф этишни амалга ошириш мамлакатимиздаги давлат активларини хусусийлаштириш жараёнига хорижий инвесторларни жалб қилишни жадаллаштиришда муҳим амалий қадам бўлади.

Ўзбекистонда мулкни давлат тасарруфидан чиқариш орқали давлат унитар корхоналари акциядорлик жамиятларига айлантилган ва уларнинг акция облигацияларга талабни ошириш мақсадида ва портфелли инвесторлар учун инвестицион жозибадорликни ошириш учун куйидагиларни амалга ошириш керак:

➤ фаолиятининг юқори даражадаги шаффофлигини қўллаб-қувватловчи ва молиявий ахборотлар сифатини очиб берувчи эмитентлар учун преференциялар тақдим этиш;

➤ ишлаб чиқаришни регламентловчи ва таъминланган қарздорлик қимматли қоғозларини фойдаланишда ҳуқуқий ва норматив базани яратиш.

Қамровни кенгайтириш ва Ўзбекистонда хусусийлаштириш жараёнида яратилган АЖ акциялар бозорида портфелли инвесторлар инфратузилмаси таъминотида сифатни ошириш мақсадида муаллиф томонидан куйидагилар таклиф этилади:

➤ инвестицион эҳтиёжлар таркибидан келиб чиққан ҳолда барча турдаги портфелли инвесторларга фойдаланиш имконини берувчи Ўзбекистон Республикасида

эмиссия амалга оширган эмитентлар ва қимматли қоғозларнинг ягона маълумотлар базасини яратиш;

➤ ташкиллаштирилмаган корпоратив қимматли қоғозлар бозорида ҳисобларни юритиш бўйича Республикада кучли умумдавлат ҳисоб-клиринг тизимини яратиш масаласи ечимини тезлаштириш;

➤ фонд бозорининг асосий инфратузилма бўғинлари бўлган технологик ва ахборотларни боғлаш – “Тошкент” Республика фонд биржаси, Марказий депозитарий, ҳисоб-клиринг тизимларини умумлаштириш орқали, портфелли инвесторларга ишончлилиқ ва етарли даражадаги кафолатга эга бўлган жараёнда яратилган АЖ қимматли қоғозлар операцияси циклини тўлиқ қайта ишлашни таъминлаб бериш;

➤ хусусийлаштириш жараёнида яратилган Ўзбекистон АЖ қимматли қоғозлари билан операциялар амалга оширишда давлат томонидан қатъий ва самарали бошқарувни ўрнатиш, шу билан бирга уларни ҳисоби ва сақланишини барча ҚҚБ (Қимматли қоғозлар бозори)нинг бўлимларида таъминлаш;

➤ биржа листингига 500 млн сўмдан кам бўлмаган устав фондига эга акциядорлик жамиятларини қўшиш. Шу билан бирга биржа листингига кирган акциядорлик жамиятлари фонд биржаси орқали қўшимча эмиссия ҳажмидан 25 %дан кам бўлмаган бирламчи акциялар киритилишини кўриб чиқиш таклиф этилди

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

- 1.А. Чжен хусусийлаштириш асослари Тошкент 1996 йил
- 2..В.А. Чжен хусусийлаштириш асослари Тошкент 1996 йил
- 3.Sclar, Elliot, 2000. Вы не всегда получаете то, за что платите: экономика приватизации. Ithaca, Нью-Йорк: Издательство Корнелльского университета.
- 4.Андрефф В. Российская приватизация: подходы и последствия. Вопросы экономики № 6, 2004; Россия – 2015 / Под ред. акад. Л.И. Абалкина. М.: ММВБ, 2000; Сажина М.А. Научные основы экономической политики государства: Учебник. М.: НОРМА, 2001;
- 5.Бердиев Р.Б. Роль приватизации в привлечении иностранных инвестиций (на материалах Республики Таджикистан): дис. – Таджикский государственный аграрный университет, 2006. - С. 135.
- 6.Mikhail Khamidulin, Dilfuza Rakhimova, Shakhlo Abdullaeva, Muyassarhon Ganieva, and Bahramjon Mamatov. Successful privatization of state property: factors and their impact on efficiency.
- 7.С.Э. Элмирзаев, Б.Ш. Маматов Давлат улуши мавжуд акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарув - Иқтисодиёт ва таълим №1. 2020